

In deze rubriek belicht Jeroen Dera recente gedichten die zich goed lenen voor klassengesprekken in het literatuuronderwijs.

Gedicht in de klas: Daan Doesborgh

Lang sonnet voor Laurens van der Graaff

Door een oog in het struikgewas
kijk ik op het water, evenbeeld
van je steen, je bent veertig
en je zal het nooit worden

Vanochtend was je een drone
uit het Oekraïense leger die
een gat in het wegdek van
de Krimbrug sloeg

Vorige week was je, o ironie,
de raket die de hardlopende
Russische officier dankzij
Strava vond en vernietigde

Op een dag ben je de stemmige
lucht boven het Rode Plein, ben je
de strop die zich straktrekt rond

de nek van die reptielenkop
Dan snijden ze het lijk los
En jij bent de plof

Uit: Daan Doesborgh, *Moet het zo*. Van Oorschot, 2024

‘Lang sonnet voor Laurens van der Graaff’ is het derde gedicht uit de bundel *Moet het zo* (2024) van Daan Doesborgh, voormalig stadsdichter van Venlo en gedebuteerd in 2010 met *De Venus Suikerspin*. Het is bij uitstek een tekst die zich ervoor leent om actuele gebeurtenissen te bespreken aan de hand van poëzie. Meer concreet: wie aandacht voor de oorlog in Oekraïne wil verbinden met close reading in poëzieonderwijs, is bij Doesborgh aan het goede adres.

Een klassengesprek over dit gedicht kan het best vertrekken vanuit de twee cruciale vragen die de titel oproept: wie is Laurens van der Graaff en wat moeten we verstaan onder een lang sonnet? Het eerste kun je leerlingen eenvoudig laten opzoeken, of simpelweg met ze delen: Van der Graaff was een Amsterdamse docent Nederlands die op 17 juli 2014 samen met zijn vriendin Karlijn Keijzer om het leven kwam tijdens de aanslag op de MH17, slechts dertig jaar oud. In zijn studententijd schreef hij voor het satirische studententijdschrift *Propria Cures* – net als Doesborgh, met wie hij goede vrienden werd.

Om te begrijpen waarom hier sprake is van een ‘lang sonnet’, moeten leerlingen kennis hebben van de klassieke sonnetvorm. Die wordt door Doesborgh doorbroken: waar een sonnet normaal gesproken bestaat uit een octaaf (acht regels, meestal verdeeld in twee kwatrijnen) en een sextet (zes regels, meestal

verdeeld in twee terzinen), is hier sprake van drie kwatrijnen voor het sextet. We hebben hier dus te maken met een ‘lang sonnet’, omdat de dichter vier regels extra heeft toegevoegd. Je kunt met leerlingen filosoferen over de vraag waarom Doesborgh dat gedaan heeft: misschien omdat zijn vriend Laurens die extra strofe waard is (lengte als eerbetoon), maar misschien ook wel omdat de wrede dood van zijn vriend zich niet laat dwingen in de traditionele harmonie van een sonnet. Eventueel kun je bij die reflectie op de vorm ook ingaan op het gebrek aan rijm en metrum in Doesborghs gedicht. Zeker als je er een bekend sonnet van J.C. Bloem of Henriëtte Roland Holst naast legt, of een vroegmodern voorbeeld, kun je leerlingen laten zien hoe vrij hedendaagse poëzie omgaat met klassieke dichtvormen.

Een cruciaal kenmerk van sonnetten is de inhoudelijke wending tussen octaaf en sextet. Het is daarom relevant dat je leerlingen ook laat nadenken over de vraag of zich in dit ‘lange sonnet’ een dergelijke volta of chute voordoet. Om dat te zien, moeten leerlingen de actuele en historische verwijzingen in het gedicht onder woorden kunnen brengen. De openingsstrofe is alleen te begrijpen als je meer over Laurens van der Graaff weet en snapt dat hij veertig jaar zou zijn geweest toen de bundel *Moet het zo* in 2024 verscheen. Het lyrisch ik noemt het water dat hij vanuit het struikgewas bekijkt

een ‘evenbeeld / van je steen’, waarbij hij waarschijnlijk verwijst naar de grafsteen van zijn vriend. De beeldtaal in de strofe leent zich verder goed voor gezamenlijk associëren. Wat zegt het ons dat de ‘ik’ vanuit een oog in het struikgewas kijkt? Verbergt hij zich? Zo ja, heeft dat misschien te maken met de oorlogscontext van het gedicht? En waarom is dat water een ‘evenbeeld’ van de (graf)steen? Gaat het hier misschien om een spiegeling van de lucht in het water – de lucht waarin het vliegtuig vloog waarin Van der Graaff de dood vond?

Hoewel ze ongetwijfeld het nodige opzoekwerk van leerlingen vergen, zijn de andere strofen in het gedicht concreter. In Doesborghs verbeelding neemt zijn vriend na zijn dood allerlei gedaantes aan die te maken hebben met de oorlog in Oekraïne, die natuurlijk niet los te zien is van de aanslag op de MH17 en het lyrisch ik voortdurend aan zijn vriend en rouwproces herinnert. In de tweede strofe wordt Van der Graaff een drone, waarbij Doesborgh verwijst naar de (waarschijnlijk) Oekraïense aanval op de Krimbrug op 17 juli 2023, nota bene exact negen jaar na MH17. Qua tijdlijn correspondeert die datum keurig met ‘Vorige week’ uit strofe 3, waarin het gaat over de dood van de Russische officier Stanislav Rzjitski op 10 juli 2023. Toen de hardloopapp Strava zijn locatie verried, werd Rzjitski tijdens een jogrondje neergeschoten in Krasnodar. Een goede

vraag om hier aan leerlingen te stellen, is waarom Doesborgh in die context ‘o ironie’ schrijft (vermoedelijk: omdat Van der Graaff dankzij een Buk-raket stierf en nu zelf een raket wordt).

In de twee slotstrofen beweegt Doesborgh weg van de actuele historische feiten en spreekt hij een toekomstwens uit over de afloop van de oorlog in Oekraïne – met recht een volta, zou ik zeggen. De dichter kiest ondubbelzinnig partij voor Oekraïne en wenst ‘reptielenkop’ Poetin dood. Dat Laurens van der Graaff diens strop wordt, is de ultieme wraak van het slachtoffer op het moorddadige regime. Doesborghs woordkeuze is hierbij nog wat laatste reflecties met de leerlingen waard. Welke connotaties hebben bijvoorbeeld de reptielenkop (slangachtigheid, hedendaagse complottheorieën) en de plof (vallende geluiden, maar ook ontploffingen)?

Het bespreken van ‘Lang sonnet voor Laurens van der Graaff’ in de klas is bij uitstek een manier om poëzie in te zetten om over de geopolitieke actualiteit te spreken. Bovendien toont Doesborgh hier hoe poëzie gebruikt kan worden zowel voor zelfexpressie en rouwverwerking, als voor maatschappelijk commentaar (zie ook Dera, 2021). Als antwoord op de vragende bundeltitel *Moet het zo* zou ik dan ook zeggen: ja, zo moet het. ■

LITERATUUR
Dera, J. (2021). *Poëzie als alternatief*. Wereldbibliotheek.